

Themanummer: recent onderzoek rond ziekteverzuim

Het zag er omstreeks 1980 naar uit dat het onderzoek op het gebied van het ziekteverzuim enigszins op een dood spoor was geraakt. Vanuit psychologisch, sociologisch en sociaal-geneeskundig gezichtspunt was reeds veel onderzoek uitgevoerd naar de mogelijke oorzaken en achtergronden (vooral) van frekwent en in mindere mate van langdurig verzuim.

Hierbij werd de aandacht gevestigd op zowel persoonskenmerken, taak- en organisatie-kenmerken als meer maatschappelijke verschijnselen (zoals de veranderingen in denken over werk en gezondheid van werknemers, de structuur van de gezondheidszorg, de 'zuigkracht' van de WAO, etc.). Een groot deel van dit onderzoek is vorig jaar samengevat in een omvangrijke literatuurstudie van het NIPG/TNO.

In de Nederlandse industrie is sinds ongeveer 1980 een daling van het verzuim waar te nemen, die ongetwijfeld te maken heeft met de crisis in de economie. Uit het oogpunt van beleid en onderzoek zou men dan ook minder belangstelling voor het onderwerp mogen verwachten. Er hebben zich echter recente ontwikkelingen op het terrein van arbeid en economie voorgedaan, die er voor gezorgd hebben dat er nog steeds een levendige interesse is voor de achtergronden van en mogelijke maatregelen op het gebied van verzuim. Ik noem er een aantal. In de ambtelijke/overheidssector blijkt er vaak geen sprake te zijn van een daling in het verzuim. Men denke in dit verband aan de centrale overheid, de gezondheidszorg en het onderwijs. Verder wordt er meer en meer gedacht over de toepassing van deeltijdwerk en arbeidstijdverkorting, waarbij men tevens een daling van het verzuim op het oog heeft. Ten derde wordt wel gesteld dat er in de huidige tijd steeds grotere druk (in termen bijvoorbeeld arbeidsbelasting of sociale en medische controle) uitgeoefend wordt op de werkende bevolking. Voorts is in de politiek verlaging van de ziektewet-uitkeringen en het geven van eigen risico aan werknemers aan de orde. Tenslotte is er in een aantal opiniërende publikaties de aandacht op gevestigd dat we in Nederland – ondanks de daling – in vergelijking tot andere landen een 'buitensporig' hoog verzuim houden.

Bij al deze ontwikkelingen is nader onderzoek op zijn plaats. Trouwens ook van wetenschappelijke kant zijn er nieuwe vragen opgeworpen. In de reeds vermelde literatuurstudie van het NIPG wordt er bijvoorbeeld voor gepleit aan gevonden tegenstrijdige onderzoeksresultaten meer aandacht te besteden. Uiteenlopende onderzoekstechnieken en -theorieën, verschillen in verzekeringstechnische systemen tussen landen en het zogenaamde 'healthy worker effect' worden bij deze tegenstrijdigheden geacht een belangrijke rol te spelen. Bij dit laatste kan men bijvoorbeeld denken aan het verschijnsel dat het belastende effect van het werken in ploegendienst en verzwarende werkomstandigheden vaak niet 'zichtbaar' gemaakt kan worden in het verzuim ten gevolge van het feit dat de werknemers in dergelijke omstandigheden overwegend tot het relatief gezonde en sterke personeel behoren.

Verder zou nieuw onderzoek meer accent kunnen leggen op de duur van het verzuim (over de achtergronden van de verzuimfrekwentie is relatief veel meer bekend) en op relatief weinig bestudeerde verzuim-invloeden, zoals bij-

voorbeeld de verzekeringsvorm en controlevorm van bedrijven, de wachttijden voor medische behandelingen, de sociaal/medische begeleiding van zieken, de conjunkturele invloeden en de wijzen van vrijetijdsbesteding.

Tegen deze achtergronden moet onderhavig themanummer over ziekteverzuim gezien worden. Medio 1984 vroeg de redactie van het tijdschrift mij de samenstelling van een themanummer over ziekteverzuim op mij te nemen. Op dat moment waren er reeds een aantal artikelen in concept beschikbaar. Intensief overleg met diverse potentiële auteurs en onderzoeksinstellingen heeft uiteindelijk geleid tot een tiental artikelen waarin verslag wordt gedaan van recente onderzoeksresultaten rond ziekteverzuim.

De twee belangrijkste onderzoeksinstellingen in ons land op het gebied van het ziekteverzuim (Stichting CCOZ te Amsterdam en het NIGP/TNO te Leiden) leverden beide drie bijdragen. Van de Stichting CCOZ betreft dit de artikelen van Kruidenier en Bakker, Prins, en Vrijhof en van het NIPG/TNO gaat het om de bijdragen van De Winter, Smulders en Sikkema-de Graaff, en Hildebrandt. Voorts leverden de GMD te Amsterdam (Besseling), het GAK te Amsterdam (De Bruin), de RU Leiden (Veerman) en de RU Limburg (Nijhuis, e.a.) ieder één bijdrage.

Dit betekent dat dit themanummer de lezer een aardig beeld biedt waar in Nederland onderzoek gepleegd wordt op dit gebied.

Ook vanuit inhoudelijk perspectief bieden de artikelen in dit themanummer een brede verscheidenheid. Twee van de tien artikelen behandelen globale tendenzen in het verzuim: Kruidenier en Bakker schetsen mogelijke achtergronden van de daling in het verzuim in ons land en Prins behandelt het verzuim in Nederland ten opzichte van dat in België en West-Duitsland. Vervolgens zijn er vijf auteurs die concrete oorzaken en achtergronden van verzuim onder de loep nemen. Dat betreft de arbeidsbelasting (Besseling), promotie/bevordering (De Winter), ziektewetuitvoering (De Bruin), verzekeringsvorm en controlevorm (Smulders en Sikkema-de Graaff) en deeltijdwerk (Vrijhof). Een derde ingang is die van de globale beroepsgroep. Hierbij gaat het om het verzuim in de bouwnijverheid (Hildebrandt) en het onderwijs (Veerman). Tenslotte gaat de laatste bijdrage van dit themanummer in op twee onderzoeksmethoden bij ziekteverzuimonderzoek (Nijhuis e.a.).

Uit deze korte inhoudsopsummering valt te konkluderen dat een aantal auteurs hier diverse – juist thans in de belangstelling staande – onderwerpen belicht. Sommige bijdragen zijn voor het beleid zelfs hoogst actueel. Andere richten zich meer op tijdloze, maar daarom niet minder relevante onderwerpen.

Alles bij elkaar biedt dit themanummer een goed beeld van de recente ontwikkelingen in het onderzoek naar ziekteverzuim in ons land.

Dr. P. G. W. Smulders

Dit themanummer is op verzoek van de redactie samengesteld door dr. P. G. W. Smulders, sectorcoördinator epidemiologie en bedrijfsgezondheidszorg van het NIPG-TNO te Leiden.

De redactie is de heer Smulders en de auteurs zeer erkentelijk voor hun inspanning.